

Za akademsku elitu kao po oslonac društvenim promje

RAZGOVARAO: DUŠKO ČIZMIĆ MAROVIĆ
SNIMIO: DAMIR HUMSKI

Jedna od iščekivanijih odluka novoga premijera Andreja Plenkovića prilikom sastavljanja nove hrvatske Vlade bila je ona o imenu ministra znanosti i obrazovanja. Postavljanje prof. Pava Barišića kod dijela javnosti dočekano je žestokim napadima, pa je nekako izvan fokusa ostalo ono što bi za ministrov rad trebalo biti najvažnije, možda i jedino relevantno: u kojem će smjeru povesti hrvatsku znanost i obrazovanje. Stoga smo nastupni razgovor za Universitas započeli pitanjem o strateškim nacelima kojima će se prof. Barišić, kao ministar obrazovanja i znanosti rukovoditi.

Dopustite da kao član koalicijske Vlade, koju predvodi HDZ na čelu s novim predsjednikom Andrejem Plenkovićem, u ovaj razgovor krenem od činjenice da je novo vodstvo HDZ-a dobilo stranačku potporu, ostvarilo izborni uspjeh i osiguralo do sada najveći broj saborskih ruk. Proklamiralo je da će HDZ u suvremenoj Hrvatskoj provoditi pomirbeni i zreli politiku na tradicionalnim vrijednostima. Riječ je o pluralnoj i uključivoj politici koja ne dijeli nego okuplja, koja osigurava političku stabilnost, pravnu sigurnost, gospodarski rast i solidarno društvo. Budući da je dosadašnjom zatvorenosti za promjene Hrvatska neko vrijeme pala u odnosu na druge zemlje u Europskoj uniji, treba nam odlučnosti za zaokret, kojim ćemo uz širok društveni konsenzus, obrazovanje učiniti dostupnim svima, a znanost i istraživanje najboljima. Cijeli znanstveno-obrazovni sustav valja osuvremenjivati po kriterijima najrazvijenijih društava, usklađivati s potrebama gospodarstva te snažiti stalnim povećanjem kako proračunskih tako i gospodarskih ulaganja s ciljem dostizanja europskoga prosjeka BDP-a. Kako strateški ciljevi i prioritetai tako i pojedinačne mjere ove vlade u obrazovanju i znanosti mogu se ispravno sagledati samo u tom svjetlu.

Suglasje o promjenama

Molim Vas da nam nešto bliže kažete o razvojnim prioritetima koji iz takvih opredjeljenja proizlaze.

Na prvom je mjestu osuvremenjivanje cijele obrazovne vertikale po mjeri nove društvene uloge znanja: cjelovita reforma obrazovanja od predškolskoga odgoja preko osnovnoga do srednjega školstva, dubinska analiza i unaprjeđenje bolonjske reforme u visokom obrazovanju te izgradnja kompletnoga sustava cjeloživotnoga obrazovanja. Pri tom je reorganizacija visokoga obrazovanja neodvojiva od unaprjeđenja znanstveno-istraživačkoga pogona jer su nastavna sveučilišta prošlost. Kad je o znanstveno-istraživačkom radu u užem smislu riječ, čeka nas sveobuhvatna, dakle i programska, i pravna, i organiza-

cijsko-upravljačka, i kadrovska i financijska reorganizacija po mjeri razvijenoga svijeta. Od najvećega će značenja biti redosljed i brzina promjena. Valja težiti kako društvenoj tako i akademskoj suglasnosti da bi se uspješno provela reforma, ali nju naravno neće biti ni lako ni jednostavno postići. No dilema koja se najčešće spominje – izdvajanja povećati tek kad se sustav temeljito preuredi ili žurno osigurati novac kako bi preuređenje uopće počelo – ipak mi se čini prividnom. Jer kao što bi bez svježega novca naš znanstveno-istraživački pogon mogao atrofirati do paralize, tako bi i proračunske milijarde, sve kad ih i bilo moguće namaknuti u većem iznosu, mogle naići na ograničenja u znanstvenim potencijalima i poteškoće u realizaciji. U stvari, odabir prioriteta stvar je političkoga izbora, njihovo prihvaćanje u društvu stvar je političke mudrosti Vlade, a kvaliteta učinaka stvar je stručne kompetentnosti i poštivanja demokratskih procedura od strane ministarstva.

No logički je slijed jasan – sami ste ga upravo naveli: programske, pravne, organizacijske upravljačke, kadrovske i financijske promjene. Molim Vas, dakle, da krenemo tim redom.

Tri su vrste studijskih programskih promjena neizbježne: promjene uvjetovane razvojem znanosti i tehnologije, promjene po mjeri potreba gospodarstva, i promjene koje nalaže očuvanje i obogaćenje regionalnih značajki, i nacionalnoga identiteta, kao i razvoj europskih i globalnih perspektiva. Tehnološki razvoj nalaže, primjerice, jaču pozitivnu afirmaciju tzv. STEM područja - od upisnih kvota do znanstvene infrastrukture. Po mjeri gospodarstva programske promjene mogu biti najrazličitijega sadržaja, ali za sve je njih ključna brzina usvajanja novih programa, tj. uklanjanje raznih administrativnih prepreka i birokratskih posredovanja. Bitan je naravno oslonac na sveučilišnu autonomiju pri odlučivanju. Što se regionalnih značajki tiče trebamo prepoznatljiviju „pametnu specijalizaciju“ svih naših sveučilišta. Kad je o očuvanju nacionalnoga identiteta riječ, favoriziranje nekih znanstvenih područja, poput STEM-a danas, ni u kojem slučaju ne smije značiti zanemarivanje ostalih, poput humanističkih i društvenih znanosti. Među njima ima i neospornih prioriteta, poput zaštite hrvatskoga jezika, posebice znanstvenoga, jer je njegova ugroženost danas tolika da ćemo uskoro morati razmotriti ne samo mjesto materinskoga jezika u cijelom obrazovnoj vertikali, nego posegnuti i za njegovom zakonskom zaštitom.

„Višak“ zakona

Mnogo je upozorenja, osobito od strane Nacionalnoga vijeća za znanost i Rektorskoga zbora, na nesuvremenost i nekonzistentnost zakonske regulacije znanosti i vi-

Za veći proračun znanosti, istraživanju i visokom obrazovanju u 2017., za slobodno raspolaganje vlastitim sredstvima sveučilišta, za hitno rješavanje zastoja u financiranju znanstvenih centara izvrsnosti...

sokoga obrazovanja što ne samo stvara konfuziju, osobito u nadležnostima, već onemogućuje bilo kakve promjene na bolje.

U pravu ste. Nacionalno se vijeće početkom ove kalendarske godine mojemu prethodniku obratilo s upozorenjem da je područje znanosti i visokoga obrazovanja sistemski uređeno s više zakona: uz Zakon o znanosti i visokom obrazovanju imamo Zakon o osiguranju kvalitete u znanosti i visokom obrazovanju, Zakon o akademskim nazivima, Zakon o hrvatskoj zakladi za znanost, Zakon o hrvatskom (nacionalnom) kvalifikacijskom okviru itd., te brojne podzakonske propise i upravne akte. To je urodilo neusklađenošću i nekonzistentnošću normi i prakse. Zabrinjava pri tom da je inicijativom Rektorskoga zbora Zakon o HKO završio na Ustavnom sudu, a da je Nacrt novoga Zakona o osiguranju kvalitete Nacionalno vijeće proglasilo nepodobnim za javnu raspravu. No mnogi s pravom upozoravaju da nam je potreban u osnovi novi usklađeni zakonski okvir bez kojega nijedna od neophodnih promjena u znanosti i visokom obrazovanju – ni integracija resursa, ni učinkovitije upravljanje, ni pravednije napredovanje, ni stimulativnije financiranje – ne će biti moguća. U ovoj prevažnoj stvari Ministarstvo očekuje i inicijativu i stručnu pomoć Nacionalnoga vijeća, Rektorskoga zbora, Agencije za znanost i visoko obrazovanje kao i Hrvatske zaklade za znanost.

Usklađivanje tradicionalnih organizacijsko-upravljačkih rješenja s današnjim potrebama i razvojnim zadacima moglo bi se pokazati osobito teškom zadaćom?

Da, hrvatska akademska zajednica tradicionalno njeguje autonomiju ne samo sveučilišta nego i njegovih sastavnica kao pravnih osoba s pripadajućim pravima u odlučivanju o organizaciji ne samo vlastitoga, nego i zajedničkoga sveučilišnog života. To se, međutim, ne bi smjelo zlorabiti suprotstavljajući se elementarnoj funkcionalnoj integraciji, osobito kada su pomoćne službe u pitanju. Pri tome bi bitni bili razlikovanje, ali i dobra koordinacija znanstvenonastavnih, administrativnih i ekonomskih upravnih funkcija. Zasad se akademska zajednica upravo razmrmljenim odlučivanjem i malim ovlastima sveučilišne uprave učinkovito štiti od ideoloških raskola i političko stranačkih manipulacija. Zato je jačanje društvene kohezije kroz takozvanu pomirbu i suglasje bar o strateškim razvojnim pitanjima bitan uvjet jačanja društvene uloge znanosti i obrazovanja. Ovo ministarstvo

i ova Vlada dat će punu pravnu i financijsku potporu svim oblicima skladne funkcionalne integracije jer smo svjesni da bi normativno ukidanje pravne osobnosti sveučilišnih sastavnica moglo biti kontraproduktivno.

Partnerstvo s državom

Ne čini li Vam se da u tome složene odnosu sveučilišnih uprava i Vašeg ministarstva cvjetaju parainstitucionalna moć administracije i posredničkih agencija s jedne i vaninstitucionalni pritisci s druge strane?

To dodatno obvezuje da se usklađenim zakonskim rješenjima ti odnosi razumno reguliraju. Nacionalno je vijeće u povodu Zakona o kvaliteti s pravom upozorilo da je nužno „zakonski uspostaviti produktivan partnerski odnos između državno upravne i sveučilišne autonomne vertikale, jer akademska zajednica u protivnom neće biti partner kojeg se potiče i stimulira nego objekt upravne kontrole“.

Tako autonomija akademske zajednice ne bi bila zamašnjak brzoga razvoja nego bi mogla postati brana protiv gubitka stečenih akademskih prava. Ali zakonske norme i pravilnici sami po sebi nisu dovoljni, pa je provedbeno možda najvažnije ojačati institucionalnu suradnju među akademskim subjektima te između znanstveno-nastavne zajednice i gospodarskih subjekata, jer ona omogućuje sveučilištima sve bolju koordinaciju donoseći im financijsku korist, stručna znanja, vezu s alumnima i lakše usklađivanje obrazovnoga procesa i istraživačke prakse s potrebama tržišta rada.

U institucionaliziranoj suradnji s gospodarstvom i lokalnom zajednicom od osobitoga značenja može biti dualno obrazovanje promovirano izbornim programom HDZ-a i njemu srodan koncept nastavnih baza koji je Sveučilište u Splitu i statutarno formaliziralo.

Na planu financiranja izborni program HDZ-a postavlja ambiciozne ciljeve, zalaže se za europske kriterije i predviđa mnoge nove poticajne institute?

Da, riječ je o uvodnju mogućega novog sustava napredovanja i nagrađivanja profesora i znanstvenika koji će se temeljiti na većoj autonomiji visokih učilišta i znanstvenih instituta, fleksibilizaciji dijela primanja koja će poticati osmišljavanje i provedbu projekata te suradnje sa studentima i sa stručnjacima u gospodarstvu.

Tu je ozbiljan pristup programskom financiranju radi veće autonomije i odgovornosti visokoškolskih institucija, poja-

čan rad na prijavljivanju na EU fondove.

Cilj - dva posto

Oprostite, nije li u tom kontekstu zadnji čas da se i Hrvatska na pravi način uključi u ESFRI (European Strategy Forum on Research Infrastructures - Europski strateški forum za istraživačku infrastrukturu)?

Veliku važnost pridajem tomu da se u Hrvatskoj konačno izradi cjelovita strategija za uključivanje u Europski strateški forum i da se istaknu naši prioritetai u svim područjima znanosti. U ovome trenutku Hrvatska ima tek nekoliko nabrojanih istraživačkih infrastrukture u tzv. Nacionalnoj strategiji, i to ne uvijek po prepoznatljivim kriterijima. Trebalo bi pristupiti sustavnoj izradi nacionalnih prioriteta u znanstvenim istraživanjima na svim područjima, te na multidisciplinarnim i transdisciplinarnim projektima. Slijedom toga valja krenuti u punije uključivanje u europske istraživačke strukture. Za takav pothvat potrebno je dobro osmisliti korake nužne da se pokrije što širi raspon potreba što većeg broja znanstvenika, a to je moguće samo uz blisku suradnju sa znanstvenicima iz svih područja.

Da se vratimo na ono glavno, stavku u financiranju – onu proračunsku...

Ministarstvo kojem sam na čelu nastojat će oživiti predizborni program u kojem stoji, dopustite da citiram: „Kontinuirano ćemo povećavati izdvajanja iz proračuna za znanost i istraživanje. Poticat ćemo i financiranje znanstvenih projekata te obnovu i unaprjeđenje istraživačke infrastrukture iz EU fondova, a nizom mjera stimulirat ćemo i privatni sektor na ulaganje u istraživanje. Cilj nam je podići izdvajanja za istraživanje i razvoj na 2% BDP-a do kraja mandata.“ No što veći dio udjela u tome treba početi preuzimati gospodarstvo prema potrebama svojega razvoja.

Zvuči vrlo ozbiljno. Biste li, uvjerljivo radi, mogli navesti i neka kratkoročnija, takoreći trenutna financijska poboljšanja pozicije znanosti i visokog obrazovanja?

Prvo, nadam se da će proračun za 2017. biti veći, posebice kad je o materijalnim troškovima riječ. Drugo, vlastita će sredstva ostati na raspolaganju sveučilištima. Treće, pristupit ćemo žurno rješavanju problema centara znanstvene izvrsnosti te poduzimati druge potrebne mjere za unaprjeđenje znanosti, obrazovanja i tehnologije.

Temelji optimizma

Što ćete dati studentima?

Osnovni je motiv i cilj svima osigurati jednake izgleda za studiranje. Kao što u HDZ-ovu programu stoji, redovitim studentima na javnim visokim učilištima nastojat ćemo osigurati besplatno studiranje dok ispunjavaju uvjete studija. Razvijat ćemo sustav ciljanih stipendija za studij deficitarnih struka. Pokušat ćemo povećati stipendiranje studenata s posebnim naglaskom na STEM područje. Potpora za prehranu, smještaj i

izdan nama

prijevoz za studente važna je stavka što ćemo nastojati osigurati iz sredstava Europskoga socijalnog fonda u skladu s imovinskim stanjem korisnika. Budući da u Hrvatskoj više od polovice redovitih studenata studira izvan prebivališta, a da postojeći kapaciteti studentskoga smještaja pokrivaju tek manje od petine tih studenata, u okviru Europskoga fonda za regionalni razvoj nastojat ćemo do 2020. godine osigurati sredstva za izgradnju novih ležajeva kao i za obnovu postojećih.

Odakle Vam usred ove zaglušne hajke na Vas osobno optimizam da ćete imati vremena ostvariti takav program?

Prihvatio sam se dužnosti prvoga sluge znanosti i obrazovanja u Hrvatskoj s uvjerenjem da mogu pridonijeti njihovom napretku i boljitku. A imam i dosta vrijedna iskustva. Sve što se protiv mene iznosi, davno je isfabricirano, po tome pobijeno na sudu ili na etičkim tijelima, a sada se reciklira. Važnije je shvatiti tko me i s kojim motivima sada napada, nego čime me napada jer se može lako dokazati da je to sve već u regularnim procedurama odbačeno. No na meni je kao ministru da predano radim na najboljim planovima i zadaćama.

S obzirom na obuhvatnost spomenutih planova, gdje vidite realni oslonac za izvršenje svega navedenoga?

U čvrstoj parlamentarnoj većini, u konzistentnosti vladina programa, u izboru sposobnih suradnika, u iskustvu stručnih službi Ministarstva, u obrazovanijem dijelu javnosti, u roditeljima učenika i studenata, nadam se i u sindikatima, a naravno i u sveopćoj javnosti. No glavni oslonac kad je o znanosti i o visokom obrazovanju riječ vidim u akademskoj zajednici, jer to jest naša intelektualna i obrazovna elita. Nalazim potporu i ohrabrenje u mojim profesorskim kolegama i studentima, učenicima i nastavnima, školskim i znanstvenim institucijama i njihovim upravama, u Rektorskom zboru i Nacionalnom vijeću za znanost, obrazovanje i tehnološki razvoj. Nastojat ću opravdati njihova očekivanja i povjerenje djelujući za dobrobit i napredak znanosti i obrazovanja.

Vjerujem da možemo preobraziti našu lijepu Hrvatsku u modernu i prosperitetnu državu obrazovanih i zadovoljnih građana. Za tu je svrhu odlučna uloga prosvjete i znanosti. Moramo se svi truditi postići više, ne podcjenjujući pri tom rezultate koje znanost i visoka naobrazba postižu u Hrvatskoj i u razmjerno nepovoljnim uvjetima postizu. Naravno, stalno treba težiti još boljim rezultatima. A oni trebaju služiti napretku gospodarstva i društva u cjelini kao i općemu boljitku svih građana. Kvalitetnim radom i zalaganjem možemo izgraditi našu lijepu domovinu kao zemlju obrazovanih, slobodnih, kreativnih, tolerantnih pojedinaca koji će u njoj vidjeti najbolje mjesto pod suncem za svoje ljudsko, profesionalno, znanstveno, akademsko i svako drugo ostvarenje.

